

ההנהגה של כת מדבר יהודה

מאת

ברוך שרביט

פרטים מעטים מצויים בכתבי כת מדבר יהודה אודות הנהגת הכת, לפיכך קשה לתאר את מבנה ההנהגה ולציין את הסמכויות של המנהיגים השונים ואת תפקידיהם. סבות שונות יכולות להיות להעדר חומר מפורט על הנהגת הכת: א) ספרי הכת, הדנים בחוקת הכת ובארגונה, יתכן שנכתבו על ידי מנהיגי הכת, והללו נמנעו לכתוב על עצמם. ב) סופרי הכת נהגו כנראה — כמקובל בתקופתם — לא לכתוב אלא פרטים מעטים על האישים העומדים בראש הארגונים בהם, אך אינה נוקבת בשמם. ג) יתכן, שיש עוד כתבים של הכת בהם פרטים רבים יותר על מנהיגיה, אך הללו אינם בידינו. ד) נתן לשער, שמתעמים אידיאלוגים הכת אינה מוסרת פרטים מלאים על מנהיגיה.

אין ספק, שהאידיאלוגיה המיוחדת של הכת היתה אחד הגורמים החשובים, שעצבו את דמות ההנהגה של הכת. יש להניח, שמלבדה פעלו בקביעת מבנה ההנהגה וסמכויותיה הגורמים הבאים: המבנה הסוציאלי של הכת, דפוסי הנהגה שהיו קיימים באותה תקופה והנהגות שפעלו בעבר, שלדעת הכת מן הראוי לחקותן.

ננסה לברר את הדמות של הנהגת הכת את יחודה, את היסודות שפעלו בעצוב דמותה ואת תפקידי מנהיגיה.

הגורמים בהנהגת כת מדבר יהודה היו: "מורה הצדק", "דורש התורה", המבקר, "האישי הפקיד בראש הרבים", המשכיל, "עצת היחד", עשרת השופטים, הזקנים ו"מושב הרבים"¹. מיסד הכת היה "מורה הצדק". מור חשוב², כי מקור הכנוי "מורה הצדק" הוא הכתוב בהושע י', יב: "עד יבוא ויורה צדק לכס". והכתוב ביואל ב', כג: "כי נתן לכם את המורה לצדקה". אלגרו אומר³, כי מנהיג הכת כונה "מורה הצדק" אף כי שמו היה כנראה צדוק. ישנן ראיות במקומות שונים בכתבי הכת ש"מורה הצדק" היה כהן⁴ יתכן, שהוא היה מבני צדוק הכהנים. נראה, שהמלה צדק, שבכנוי "מורה הצדק", מתיחסת לדרך או לתורה שהורה מנהיג

1 במאמר זה לא ידובר על מקום הכהן בהנהגת הכת, על כך ר' מאמרי: הכהן בכת מדבר יהודה, "בית מקרא" ג"ט, ניסן-סיון, תשל"ז.

2 ר' 148, Frank Moore, The Ancient Library of Qumran, Anchor Books, New-York, 1961, p. 148.

3 ר' 95, J.M. Allegro, The Dead Sea Scrolls, Penguin Books, 1957, p.95.

4 ר' פשר חבקוק (הכרמון) ב, 10:5; פשר תהלים (הכרמון) לו, קטע ג, 33-35.

הכת. הוראתה היא, כנראה⁵, אמת משום שראש מתנגדי הכת מכונה "מטיף כזב"⁶, ומשום שאנשי הכת מכונים בשם "מוכיחי אמת"⁷ ובשם "מוכיחי צדק"⁸, בעוד שמתנגדי הכת מכונים "מליצי כזב"⁹.

נמצא, שהתואר "מורה הצדק", שנתן למנהיג הכת מתיחס לתפקידו העיקרי. כן הדבר לגבי הכנוי "דורש התורה", שנתן למנהיג שבא בעקבות "מורה הצדק". הכנויים שבחרה הכת למנהיגיה אינם מורים אם כן על מעמד, כפי שמורה, למשל, התואר נשיא, ואין הם מורים על תכונה, כשם שמציין, למשל, הכנוי צדיק¹⁰.

תפקיד "מורה הצדק" היה "להדריכם בדרך לבו"¹¹ ולהורות לבני עדתו את דרך האמת, כדי שלא יהיו עוד "כעורים וכמגששים"¹². בידו של "מורה הצדק" לעשות זאת, הואיל ו"נתן אל בלבו בינה" לפשור (את) כל דברי עבדיו הנביאים¹³. בעקבות פעולות "מורה הצדק" להשגת מטרתו חלה התנגשות בינו ובין ההנהגה שהיתה בימיו. נתן ללמד שהתנגשות זו היתה חריפה מהעובדה שהמנהיג, שהתנגד ל"מורה הצדק", כונה ע"י הכת בשם "הכהן הרשע"¹⁴, ומהעובדה שכהן זה "רדף אחר מורה הצדק בלעז בכעס חמתו אִמִּית גְּלוּתוֹ וּבִקֵץ מוֹעֵד מְנוּחַת יוֹם הַכַּפּוּרִים הוֹפִיעַ אֵלֵיהֶם לְבַלְעֵם וְלִהְיוֹת בְּיוֹם צוֹם שַׁבַּת מְנוּחָתָם"¹⁵. יוצא איפוא, ש"מורה הצדק" היה בבחינת מנהיג מורד.

יש להניח, שאנשי הכת העריצו את "מורה הצדק", משום שהם "היו כעורים וכמגששים דרך שנים עשרים"¹⁶, עד אשר הופיע "מורה הצדק" והתווה להם את הדרך. הם ראו בו את האיש "אשר יהיה הכינו לבנות לוא עדת בחיריו"¹⁷. לדידם הוא היה בחיר אל¹⁸. אין פלא, אם כן, שנאמר בכתבי הכת, שישועת בני העדה מותנית בנאמנותם למנהיג זה¹⁹. רשומו של "מורה הצדק" על חיי הכת היה רב מאוד, שהרי יום מותו נקבע על ידה כתאריך למנין שנים²⁰. אפשר לומר, ש"מורה הצדק" היה מנהיג כאריזמטי, משום שהוא נתפס על ידי בני הכת כבחיר אל, שלו הענקה יכולת מיוחדת להבין את הרוים שבדברי הנביאים. הופעתו היתה בעת מצוקה נפשית של בני הכת. מסופר שבעת גלויו הם היו כעורים המגששים באפלה, ועם הופעתו השתחררו בני הכת מתחושת התסכול, שהיו נתונים בה. יוצא איפוא, שקיימים לגבי "מורה הצדק" הסימנים, שמציין וובר ביחס למנהיג כאריזמטי²¹.

5 המלה צדק במשמעות אמת מופיעה במקרא. ר', למשל, ויקרא י"ט, לו. הכת בחרה, כנראה, במלה צדק ולא במלה אמת בשל זקתה לשם "בני צדוק".

6 ר' פשר חבקוק י, 9. 7 ר' החיות קטע 2, 7.

8 ר' שם 4,6. 9 ר' שם 2, 31; 4, 10.

10 חכמים נהגו לכנות חסידים ואנשי מעשה בתואר צדיק. כן כונה שמעון הראשון (ר' יומא לט, ע"ב), וכן כונה בנימין שפרנס אשה ובניה בשנת בצורת (ר' ב"ב י"א, ע"ב). גם יעקב, אחיו של ישו, כונה בתואר צדיק (ר' קדמוניות כ, יט, א).

11 ר' בריית דמשק (רבין) 1, 10. יש להעיר שגם ישו נחשב למורה (ר', למשל, מתי 15, 32)

12 ר' שם, שם, 9. ונאמר שאיש הלצון "הטיף לישראל מימי כזב ויתעם בתוהו לא דרך" (ברית דמשק 14.1-15).

13 פשר חבקוק א, 10-5. ר' גם ז, 3-5. 14 ר' שם, א, 10.

15 ר' שם יא, 8-2. יש החושבים ש"מורה הצדק" נרצח ע"י רודפיו, אך קשה לדעה זו הכתוב בפשר תהלים (הברמן) לו, קטע ג, 39-42.

16 ר' בריית דמשק 1, 9-10. 17 ר' פשר תהלים לו קטע ג, 33-35. 18 ר' שם, לו; ט, 8-12.

19 ר' בריית דמשק 20, 34-32. ר' גם פשר חבקוק ז, 17-ה, 3. 20 ר' בריית דמשק 20, 13-15.

21 ר' מאמרו של אברהם מלמט: השופט המושיע כמנהיג בתקופת השופטים (טפוסים מנהיגות בתקופת המקרא, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים, תשל"ג).

מספר חוקרים מזהים את מחבר מגילת ההודיות עם "מורה הצדק"²², אולם ליכט טוען²³, שייתכן שמחבר מגילת ההודיות היה מנהיג חשוב, אך אין ראיה שהוא עמד בראש הכת. הוא מעלה את האפשרות שבידו היתה משרת המבקר, שבה יש הקבלה מאלפת לתפקיד בעל ההודיות. לא נראה שבעל ההודיות היה המבקר, משום שבמגילת ההודיות אין שומעים שמחברה מיחס לעצמו פעולות ארגוניות, הקשורות בהסדרת חיי הכת מעין אלו שהוזכרו במגילת ברית דמשק ביחס למבקר. יש להניח, שהמבקר נבחר ע"י בני עדתו לשמש בתפקיד זה²⁴, ואילו בעל ההודיות, היודע להעריך את בני עדתו ומכיר תודה על שזכה להיות בין חבריה, אינו מוכיר שהוא נבחר להנהגה על ידי בני הכת, אלא הוא מדגיש שהוא נועד להנהגה ע"י האל. הדמות המצטיירת מהכתוב אודות בעל ההודיות היא של מנהיג רוחני מהמעלה הראשונה ואין זה מתאים לדרגת המבקר. בעל ההודיות מציין שהוא פעל הן כלפי עדתו והן כלפי מתנגדי הכת: "ותעמד פעמי בגבול רשעה ואהיה פח לפושעים ומרפא לכול שבי פשע ערמה לפתיים ויצר לכול נמהרי לב"²⁵. בפני מתנגדי הכת נצב בעל ההודיות כלוחם נועז²⁶. הרקע למאבק החריף, שהתנהל בין בעל ההודיות ויריביו מבחוץ היה אידיאולוגי²⁷. תורתו של בעל ההודיות ואישיותו הידיאמית רבת ההשפעה היוו למתנגדי הכת סכנה חמורה, לפיכך הם רדפו אותו. הרדיפות הללו היסורים, שבאו על בעל ההודיות, הם נושא חשוב במגילת ההודיות²⁸. אכן, יש דברים שהוזכרו ביחס למבקר התואמים את הכתוב לגבי בעל ההודיות: במגילת ברית דמשק²⁹ נאמר כי המבקר "יבינם בגבורות פלאו וירחם עליהם כאב לבניו ויש(יב) לכל מדהובם כרועה עדרו". כעין זה נאמר לגבי בעל ההודיות³⁰.

ההקבלה הזו מורה אולי על עקרונות במשנה החנוכית של הכת, שחייבו את כלל המנהיגים בכת לדרגותיהם השונות. מנהיג בעל הנתונים המתאימים חייב היה להורות דעת ולבסס את יחסו אל חניכיו על אהבה ורעות³¹. בעל ההודיות רואה את עצמו כאב העדה. קיומה מותנה, לדעתו, בפעילותו³², אך מצד שני הוא מכיר שהכת היא עדה נבחרת ע"י האל שבוכותה התפתחו סגולותיו, ולא תתכן פעילותו בלעדיו³³.

מנהיג, שכהן בכת אחרי "מורה הצדק", היה "דורש התורה". במגילת ברית דמשק מסופר שהוא בא לדמשק עם בני הכת, אשר "נמלטו לארץ צפון"³⁴. יתכן, שהם באו לשם בהנהגתו. לא ציין שמו של מנהיג זה אלא תוארו, אשר מוכיר את הנאמר לגבי עזרא הסופר: "הכין לבבו לדרוש את תורת יהוה ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט"³⁵. יתכן, שכתוב זה שמש יסוד לבחירת התואר הנ"ל ע"י הכת. להבנת תואר זה ראוי לעיין בדברי הכת הבאים: "ואל ימש

22 ר' א. ל. סנקניק, מגילות גנוחות מוסד ביאליק, סקירה שניה עמ' לב. ור' J. T. Milik, Ten Years of Discovery in

The Wilderness of Judaea, S.C.M. Press, 1963, p.40

23 ר' ספרו מגילת ההודיות, מוסד ביאליק, 1957, עמ' 24-25.

24 יוסף בן מתתיהו אומר, שהפקידים של האסיים, הממונים על הרכוש, נבחרו על דעת כל בני הכת. (ר' מלחמת היהודים (שמחוני) ב, ח, ג).

25 ר' הדיית 9-8, 26 ר' שם, שם, 12. 27 ר' שם, שם, 17-18.

28 ר' שם, 4, 9, 33-34. 29 ר' ברית דמשק 8.13. 30 ר' הדיית 27-28, 7, 22-20.

31 כן נאמר ביחס למשכיל. ר' סרך היחד 12-19.

32 ר' משל העצים בתודיה טו (בספרו של ליכט: מגילת ההודיות). ר' שם גם עמ' 24.

33 ר' הדיית 6, 5, 3, 22-19, 7, 20, 11, 4, 14, 22-8. 34 ר' ברית דמשק 13, 7, 19; ר' גם 6, 8-2.

35 ר' עזרא ז, י. ראוי בהקשר לכך להזכיר גם את הנאמר בספר יובלים כ"ג, כו: "ובימים ההם יחלו הבנים לדרש החקים ולדרש המצוות ולשוב בדרך הצדק". יש לציין, שבמעשי שליחים 5, 34 מופיע התואר "מורה התורה" ביחס לגמליאל.

במקום אשר יהיו שם העשרה איש דורש בתורה יומם ולילה וכו'”³⁶. ברור, שהוראה זו באה לקיים את מצוות הכתוב: ”והגית בו יומם ולילה”³⁷. ואין כאן הכוונה אלא ללמוד התורה באופן זה. הפעל דרש בא במשמעות שונה באמירה הבאה: ”וכול דבר הנסתר מישראל ונמצאו לאיש הדורש אל יסתרוהו מאלה מיראת רוח נסוגה”³⁸. האיש הדורש הוא הלומד בצורה מעמיקה כדי לגלות את הנסתר. אנשי העול, בנגוד לאנשי הכת, ”לוא דרשוהו בחוקיהו לדעת הנסותרות”³⁹. הדרך, שסוללים אנשי הכת לכיאת האל, היא ”מדרש התורה”⁴⁰, היא הדרך המיוסדת על דרישת התורה⁴¹, בה הולכים אנשי היחד, והיא אשר תכשיר את בוא הגאולה. נראה, שתפקידו העקרי של ”דורש התורה” היה לסייע לבני עדתו להכין את ”מדרש התורה”. לדעת הכת, דרישת התורה של מתנגדיהם היא מוטעית, על כן כנו אותם בשם ”דורשי חלקות”⁴². בחירת התואר ”דורש התורה” למנהיגי הכת מובנת גם לנוכח החשיבות הרבה שיחסה הכת ללמוד התורה⁴³. יש לציין, שהכת מכונה בכתביה בשם ”בית התורה”⁴⁴ ובשם ”עושי התורה”⁴⁵. מענין, שיש חפיפה מסוימת בין הכנויים של מנהיגי הכת לכנויים של הכת. מיסד הכת כונה ”מורה הצדק” ואנשי הכת כונו ”מוכיחי צדק”. המנהיג שבא בעקבות ”מורה הצדק” כונה ”דורש התורה” ואנשי הכת כונו ”בית התורה” ו”עושי התורה”. ראוי לציין, שהכת יחסה את התארים ”מורה הצדק” ו”דורש התורה” גם למשיח הכהן, שעתיד להופיע באחרית הימים⁴⁶. מלבד המנהיגים של הכת, שדברנו עליהם לעיל, אשר העניקו לבני עדתם תורה ודרך חיים מיוחדות, היו בכת מנהיגים שהיו להם תפקידים מנהליים. בסרך היחד מוזכרים: ”האיש הפקיד בראש הרבים”⁴⁷, ”האיש המבקר על הרבים”⁴⁸, ”האיש המבקר על מלאכת הרבים”⁴⁹. ובברית דמשק מוזכרים: ”המבקר למחנה”⁵⁰ ו”המבקר אשר לכל המחנות”⁵¹. הנאמר בכתבי הכת לגבי מנהיגים אלה מעורר מספר שאלות: האם ”האיש הפקיד בראש הרבים” הוא ”האיש המבקר על הרבים”? והאם הנאמר בסרך היחד על המבקר והנאמר בברית דמשק על המבקר מתייחסים לאותה משרה מנהלית?

ליכט סובר⁵², שהתאר פקיד והתואר מבקר מציינים אותו תפקיד. בעל תפקיד זה נהל את הענינים הארגוניים של הכת, אך התואר: ”האיש המבקר על מלאכת הרבים” מציינ תפקיד שונה, שענינו הטפול במשק העדה. מוסיף ליכט ואומר, כי יש לנהוג בוהירות רבה בלמוד גזירה שווה מהכתוב בברית דמשק אודות המבקר לכתוב על כך בסרך היחד, הואיל ואין החבורות, המתוארות בשתי המגילות הנ”ל, בעלות מסגרת חברתית שווה. לינאי אומר⁵³, כי הפקיד, המוזכר בסרך היחד הוא המבקר, המצויין בברית דמשק, שהרי

- 36 סרך היחד 6, 8-6. 37 יהושע א.ח. 38 סרך היחד 8, 11-12. 39 סרך היחד 5, 11.
 40 ר' שם 8, 13-16. 41 ר' ברית דמשק 20, 6. 42 ר' פשר נחום ב, יב-יד.
 43 ר' מאמרי למוד התורה בכת מדבר יהודה, ”בית מקרא”, ד(נה), תשל”ג.
 44 ר' ברית דמשק 20, 10, 13. 45 ר' מדרש חללים לו, 22-23.
 46 ר' ברית דמשק 6, 10-11; פלורילגיום א, 11-12.
 47 ר' סרך היחד 6, 14. 48 ר' שם, שם 12. 49 ר' שם, שם 20.
 50 ר' ברית דמשק 13, 7. הוא ”המבקר אשר לרבים”, המוזכר בברית דמשק 15, 8, כי נאמר לגבי שניהם שהם מטפלים בקבלת המועמד לכת.
 51 ר' שם 14, 8-9.

52 ר' ספרו מגילת הסרכים, מוסד ביאליק, תשכ”ה, עמ' 115-116.

53 ר' 195-196. A. R. C. Leaney, The Rule of Qumran and its meaning, S.C.M. Press London, 1966, pp. 195-196.
 רבין מביע דעה דומה. הוא אומר שהפקיד, המוזכר בסרך היחד, והמבקר, המוזכר בברית דמשק, המטפלים בקבלת המועמד לכת, הם בעלי אותה משרה מנהלית. רבין סובר, שבעל משרה זו יושב ראש באספת ”הרבים”. ר' ספרו Qumran Studies, Oxford University Press, 1957, p.4

שניהם מטפלים בקבלת המועמד לכת. לדעתו, תפקיד מנהלי שונה היה ל"המבקר אשר לכל המחנות". הוא היה המבקר הראשי של העדה.

וורמס⁵⁴ סובר אף הוא, כי המושג פקיד המושג מבקר מתיחסים לאותו תפקיד מנהלי. אולם התואר: "האיש המבקר על מלאכת הרבים" מציין אדם שטפל בעניינים המשקיים של העדה. וורמס מוסיף ואומר כי בקבוצות קטנות לא היתה הפרדה בין שתי המשרות המנהליות הללו. יש לציין, שוורמס חושב כי המבקר היה לוי והוא כונה גם בתואר "משכיל".

נציין בטבלה משהו את התפקידים של בעלי המשרות המנהליות, שהזכרו לעיל, כדי לבחון מה היו תפקידיהם ומה היו סמכויותיהם. מטבלה זו אף יתברר לנו היחס שבין המשרות הנ"ל.

המנהיגים המנהליים, תפקידיהם וסמכויותיהם.

לפי טרן היחד	לפי ברית דמשק
— "האיש הפקיד ברואש הרבים"	— "המבקר למחנה"
• בוחן את המבקש להצטרף לכת "לשכלו ולמעשיו" (14,6).	• בוחן את המבקש להצטרף לכת "למעשיו (ו)שוכלו וכוחו וגבורתו והונו וכתבותו במקומו כפי היותו בגורל הא(מת)" (13, 11-12).
• משביע את המועמד, שנמצא מתאים לכת "לשוב לאמת ולסור מכל עול" (15,6)	• משביע את המצטרף לכת "ל(שוב א)ל תורת משה בכל לב (ובכל) נפש" (15, 8-10).
• מלמד את המצטרף לכת את "כול משפטי היחד" (15,6).	• מלמד את הכהן את תורת הנגע כאשר אין הוא בקיא בכך (ר' 13, 5-6).
• רושם את החבר החדש ברשימה השמית המדורגת לאחר שנבדק בפעם השלישית ע"י "הרבים" ⁵⁵ .	• מלמד את "הרבים" "במעשי אל ויבנים בגבורות פלאו ויספר לפניהם נהיות עולם בפרתיה" (13, 7-8).
• חייב לרחם על בני הכת כרחם אב על בניו ולדאוג שלא יהיה עשוק ורצוף בקרב עדתו. (ר' 13, 9-10)	• חייב לרחם על בני הכת כרחם אב על בניו ולדאוג שלא יהיה עשוק ורצוף בקרב עדתו. (ר' 13, 9-10)
• רושם עדות של עד אחד על עברה, כי אין בעדות זו כדי להעמיד את העברין לדין. (ר' 9, 16-20)	• רושם עדות של עד אחד על עברה, כי אין בעדות זו כדי להעמיד את העברין לדין. (ר' 9, 16-20)
— "המבקר על הרבים"	• חבר הכת אינו רשאי להביא איש אל העדה בלא הסכמת המבקר. (ר' 13, 12-13).

54 ר' ספרו: The Dead Sea Scrolls in English, Penguin Books, 1966, pp. 18-25.
55 ר' סרן היחד 6, 22. ר' גם 5, 23. עיין בפרושו של ליכט, "מגילת הסריכים", עמ' 135.

- חייב ככל חבר אחר של הכת לעמד על רגליו ולטול רשות מ"רבים" להציע שאלה חדשה לדיון ב"מושב הרבים" (ר' 6, 12-13).
- "המבקר על מלאכת הרבים" — "המבקר אשר לכל המחנות"
- רושם את ההון, שנמסר ארעית לכת ע"י המועמד בשנה השנייה של תקופת מבחנו. (ר' 6, 19-20).
- חייב להיות בקיא ב"סוד אנשים ולכל לשון בסודות האנשים וכלשון למשפחותם" (14, 9-10).
- במצוותו יבואו באי העדה בהתאם לדרגתם (ר' 14, 10-11).
- חבר הכת יאמר למבקר כל הקשור בריב ובמשפט. (ר' 14, 11-12).
- חבר הכת יתן מדי חודש לפחות שכר עבודה של יומים בידי המבקר והשופטים לצורך מתן סעד לנוקמים. (ר' 14, 12-16).

בסרך היחד מופיע המושג פקיד והמושג מבקר, ואלו במגילת ברית דמשק מופיע המושג מבקר בלבד. המלה פקיד היא מלה מקראית⁵⁶, והמלה מבקר היתה נהוגה בלשון מאוחרת יותר. ליכט אומר⁵⁷, כי בלשון מגילת סרך היחד יש למצוא מלשון המקרא ומלשון המדוברת בתקופת הכת. הפרטים בסרך היחד אודות הפקיד והמבקר הם מעטים. הנאמר על הפקיד מתיחס רק לפעולותיו בקשר למצטרף לכת. קשה להניח שנתמנה פקיד רק לצורך זה. יש להניח שהיו לו תפקידים נוספים. נתן ללמד מההקבלה הבולטת בין פעולות הפקיד ביחס למצטרף לכת, המזכרות בסרך היחד, לבין פעולות המבקר בענין המועמד לכת, המזכרות בכרית דמשק, שהמבקר והפקיד שמשו במשרות דומות. אפשר אף להסיק מהקבלה זו שגם הפקיד, המזכר בסרך היחד, טפל בעניינים שונים מלבד עסוקו כמעמד לכת, אך אין לומר שהפקיד פעל כל אותן הפעולות של המבקר, המזכר בכרית דמשק. כן אין בהכרח לומר שסמכותם בכת היתה שווה, היאיל והתקנות שבכרית דמשק מכוונות לאנשי הכת שחיו במסגרת חברתית שונה משל חברי הכת, שאליהם מתייחסים הדברים שבסרך היחד.

הכתוב בכרית דמשק אודות המבקר מדגיש את הסמכות הרחבה שיש למבקר. הוא היה בכחינת אב לבני עדתו. רק בהסכמת המבקר רשאי איש הכת להביא אדם לעדה, ורק בידיעתו מותר לחבר הכת לעסוק במסחר. ואלו בסרך היחד לא מובלטת סמכות המבקר אלא הסמכות של "הרבים"⁵⁸. רק ברשותם יכול המבקר, ככל חבר אחר של הכת, להציע נושא חדש לדיון

56 ר' למשל ירמיה כ"ט, כו; דבהי"ב ל"א, יג.

57 ר' ספרו מגילת הסרכים עמ' 41. ראוי לציין, שיוסף בן מתתיהו בדברו על האסיים מוזכר את הפקידים: "האסיים אינם עושים דבר מבלי אשר יצוו עליהם פקדיהם" (מלחמות היהודים ב, ת, 1). וכן הוא מוזכר את המשגיח: "ובכל עיר נמצא משגיח אחד מבני החבורה אשר נבחר לנהל את האורחים בבגדים ובלחם" (מלחמות היהודים ב, ת, ד).

58 רוב החוקרים סוברים, שהמושג "רבים" מתייחס לכלל חברי הכת. (ר' חנוך ליון, מגילת מדבר יהודה, דברי לשון, הוצאת "קריית ספר", תשכ"ו, עמ' 73-74. ור' ליכט מגילת הסרכים, עמ' 109-110).

ב"מושב הרבים". "המבקר אשר לכל המחנות" היה בעל סמכות גבוהה יותר מ"המבקר למחנה". תוארו מציין זאת, וכן הנאמר לגביו. יתכן, ש"המבקר על מלאכת הרבים", אמנם, עסק בעניני המשק של העדה, כפי שמציין ליכט, אולם במקום שהיתה תבורה קטנה של אנשי הכת יתכן, שהיה מבקר אחד שטפל גם בענינים הארגוניים וגם בעניני המשק של התבורה. יש לציין, שהפקיד שבסרך היחד והמבקר שבברית דמשק מקנים דעת ומטפלים בענינים ארגוניים⁵⁹. פעולות ההוראה של המבקר ענפה יותר משל הפקיד שבסרך היחד. אם נכונה הדעה של וורמס, שהזכרנו לעיל, שהמבקר כונה גם בשם משכיל, אזי שומעים אנו בסרך היחד גם על פעילותו הרבה בתחום ההוראה⁶⁰.

ליכט סובר⁶¹, שהמושג משכיל אינו אלא כנוי שנתן ע"י הכת לכל איש מאנשיה, שהגיע לדרגה גבוהה בלמדנות, אולם לא נתן לו תפקיד צבורי מוגדר. מוסיף ליכט ואומר, שאנה, אמנם, שומעים בסרך הברכות⁶², שהוטל על המשכיל לברך את יראי האל, את בני צדוק ואת נשיא העדה. אך יתכן, לדעת ליכט, שאין המשכיל, המוזכר בסרך הברכות, זהה למשכיל, המוזכר בסרך היחד. ויתכן, שהמשכיל, המוזכר בסרך הברכות, לא נשא משרה קבועה ומוגדרת. קשה לקבוע בודאות, שהמבקר הוא המשכיל, כפי שסובר וורמס, משום שחסרים פרטים בענין זה, ומשום שמפליא שבעל סרך היחד, המפרט את התקנות הנוגעות למשכיל אינו מוזכר לגביו, ולו ברמו, את תפקידו החשוב של המבקר ביחס למועמד לכת, המצוין בסרך היחד ובברית דמשק. ועוד, אין כתוב בספרי הכת המציין בפרוש, שהמבקר היה לוי, והרי פרט זה הוא יסוד חשוב בתיאוריה של וורמס אודות המבקר. גראה, שבשם משכיל כונה איש הכת, אשר רכש ידע רב⁶³. הוא חייב היה ללמד את בני הכת את תורת שתי הרוחות⁶⁴, ולחזקם בקיום המצוות, וכן היה עליו להעמיד את בני העדה על שגגותיהם ולהשכילם ברוים, שלפיהם האל מנהיג את העולם⁶⁵.

גורם נוסף בהנהגת הכת היה "עצת היחד"⁶⁶. גוף זה כלל שלשה כהנים ושנים עשר איש שאינם כהנים. נחלקו דעות החוקרים ביחס למהות גוף זה. רבים סוברים ש"עצת היחד" היה גורם חשוב בהנהגת הכת. אלגרו אומר⁶⁷, שגוף זה היה הועד-הפועל של הכת. מיליק סובר⁶⁸ ש"עצת היחד" היא מועצת העדה. המספרים של הגורמים, המרכיבים אותה, הם מספרים מסמלים. שנים עשר האנשים הם כנגד שנים עשר השבטים ושלשת הכהנים הם כנגד שלשת משפחות הכהונה: משפחת גרשון, משפחת קהת ומשפחת מררי. וורמס חושב⁶⁹, ש"עצת היחד" הוא גוף קטן בכת, שכלל חברים שהגיעו לדרגה גבוהה בהיררכיה של הכת לאחר למד

59 יש המוצאים דמיון בין משרתו של המבקר למשרתו של האפיסקופוס. הבישוף שבכנסייה הנוצרית הקדומה. ר' A.R.C. Leaney, *The rule of Qumran and its meaning*, p.189
60 ר' 9, 12-26.
61 ר' ספרו מגילת ההדיות, מוסד ביאליק, 1957, עמ' 25.
62 ר' סרך הברכות 1, 1; 3, 22; 5, 20.
63 בסרך היחד 9, 14 מופיעה המלה שכל במשמעות ידע.
64 ר' סרך היחד 3, 13.
65 ר' שם 9, 15-21.
66 ר' שם 8, 4-1. יש החושבים, ששלש הכהנים הם ככלל השנים עשר.
67 ר' ספרו: *The Dead Sea Scrolls*, Penguin Books, 1957, p.103.
68 ר' ספרו: *Ten Years of Discovery in the Wilderness of Judaea* S.C.M. press 1959, p.100.
69 ר' ספרו: *The Dead Sea Scrolls in English*, pp.26-27.

רב. וינפלד אומר⁷⁰, ש"עצת היחד" היא מועצה, שעמדה בראש הכת ותפקידה העקרי היה — לשפוט את בני העדה. ליכט סובר⁷¹, ש"עצת היחד" בת החמשה עשר חברים אינה גוף מנהיג בכת, אלא היא מציינת את היחידה הקטנה ביותר, היכולה להוות גוף עצמאי בכת, משום שקשה להעלות על הדעת שחוק ההליכה למדבר דיני העונשים, המוכרים בפרשה הדנה בגוף זה, חלים על חמשה עשר האנשים הנ"ל בלבד. ועוד אומר ליכט, שמחוקת את דעתו בדבר מהות "עצת היחד" העובדה שדברים רבים, הנאמרים בפרשה זו בשבחם של החמשה עשר מקבילים לנאמר במקומות אחרים בסרך היחד ביחס לכלל אנשי היחד. כיצד יתכן, טוען ליכט, שבעל הפרשה ידבר על הקמת גוף נפרד ולא יציין את תפקידו המיוחדים.

נראה, ש"עצת היחד" בת החמשה עשר חברים היתה, אמנם, גורם בהנהגת הכת. ונתן ליישב את הקשיים הנ"ל, שציין ליכט. הדברים בפרשה זו על ההליכה למדבר⁷² דיני העונשים⁷³ מתייחסים לכלל העדה, שהרי המושג "עצת היחד" מופיע שוב לפני שפרטו התקנות הנ"ל⁷⁴, ופה הוראתו יכולה להיות כלל העדה, כי במשמעות זו מופיע מושג זה כמה פעמים בסרך היחד⁷⁵. העובדה, שנמצאת הקבלה בין הדברים הנאמרים בשבח כלל העדה לנאמר בשבח "עצת היחד" תואמת את החפיפה, שציינו לעיל, בין התואר "מורה הצדק" והתואר "דורש התורה" לתארים של הכת. וכן היא תואמת את ההקבלה שבעל ההחיות מוצא בינו ובין כלל העדה, כפי שנראה להלן. ואשר לאי הזכרת תפקידי "עצת היחד", שמציין ליכט, יש לומר שכן לא פרטו תפקידי "מורה הצדק" ותפקידי "דורש התורה", וכן לא צוין בברור מהם תפקידי "המבקר אשר לכל המחנות".

נראה אם כן, ש"עצת היחד" בת החמשה עשר חבר היתה גורם חשוב בהנהגת הכת, אשר שמש מופת לבני העדה בהליכותיו. אולם קשה לקבע בוודאות מה היו תפקידי המיוחדים. גוף אחר, שפעל בהנהגת הכת, מזכר במגילת ברית דמשק: "וזה סרך לשפטי העדה עד עשרה אנשים ברורים מן העדה לפי העת ארבעה למטה לוי ואהרון ומישראל ששה מכוונים בספר ההגו וביסודי הברית מבני חמשה ועשרים שנה עד ששים שנה"⁷⁶. ראוי לציין, שגם במגילת המקדש מזכר גוף בעל סמכות משפטית, שהיו בו כהנים ישראלים⁷⁷. נראה, שהיסוד להרכב זה של גופי המשפט הנ"ל הוא הכתוב בספר דברים אודות בית הדין העליון⁷⁸. יש להניח שאף

70 ר' מאמרו: דפוטים ארגוניים ותקנות ענשים במגילת סרך היחד, שנתון למקרא ולחקר המזרח הקדום, תשל"ו, כרך ב. וינפלד מציין, שהמספר שנים עשר הוא מספר שולט בגופים שונים של הכת. בפשר ישעיה נד מדובר על שנים עשר המאידים כמשפט האורים ותומים. במגילת מלחמת בני חושן (2, 3-1) מחכרים שנים עשר ראשי הכהנים ושנים עשר ראשי הלויים. ובמגילת המקדש (נו, 11-15) נאמר, כי במרעצת המשפט היו שנים עשר מישראל, שנים עשר כהנים ושנים עשר לויים. וינפלד מעיר, שהיה אצל הנוצרים הקדמונים בירושלים גוף של שנים עשר איש. והוא מוסיף כי מרעצה בת חמשה עשר איש היתה לאגדת הלביאדים בדלפרי.

71 ר' ספרו: מגילת הסרכים, מוסד ביאליק, תשכ"ה, עמ' 167-168.

72 ר' סרך היחד 8, 13-16.

73 ר' שם שם, 17-9, 2.

74 ר' שם שם, 5. יש להעיר, שעשרת השורות שבלוח 8 שבסרך היחד, הבאות לאחר השורה הרביעית כתובות ברווחים תכופים ובהם תקונים לא מעטים. דברים אלה מראים, כנראה, על מכות המעתיק.

75 ר' שם 3, 2, 5, 6, 7, 13. ראוי לציין שבנוסח קדום של סרך היחד, שסימנו 4QSe, לפי מיליק, לא מופיעים בפרשה זו דיני העונשים הנ"ל.

76 ר' ברית דמשק 10, 4-7.

77 ר' מגילת המקדש נ"ו, 11-15.

78 ר' ספר דברים י"ז, ט. גם יחושפט הקים בתי דין שהיו בהם "מן הלויים והכהנים ומראשי האבות לישראל" (דברי הימים ב"ט, ט).

בסנהדרין שבימי בית שני שמשו כהנים ושאינם כהנים⁷⁹. בית הדין, שהזכיר בעל ברית דמשק כלל, כפי שראינו לעיל, עשרה חברים. מספר זה היה מצוי בגופים צבוריים שונים⁸⁰. יש להעיר, שהשופטים, שמזכיר בעל ברית דמשק, מלבד עסוקם במשפט טפלו בשתוף עם המבקר בכספים שנועדו לחלוקה לנזקקים⁸¹.

גורם נוסף בהנהגת הכת היו הזקנים. בעל סרך היחד מציין, שב"מושב הרבים" ישבו הכהנים בראשונה אחריהם הזקנים ולבסוף ישבו לפי דרגותיהם יתר בני העם⁸². הזקנים מזכירים בכתבי הכת פעמים ספורות בלבד. בברית דמשק⁸³ צוין, שהאדם, המדבר רעה על רעהו בפני הזקנים כדי להבוזו, הוא בבחינת נוקם ונוטר. ובמגילת מלחמת בני אור בבני חושך⁸⁴ נאמר, שהכהנים הלויים וזקני הסרך ישאו תפלה לאחר מפלת האויב. מהפרטים המעטים הנ"ל, המצויים בכתבי הכת, קשה לדעת ברור מה היו סמכויותיהם ומה היו תפקידיהם.

ראינו לעיל, שהכת ברב המקרים אינה מרבה למסר פרטים על הגורמים שפעלו בהנהגתה, אך היא אינה חוסכת במלים כדי להבהיר מהן הסמכויות ומהם תחומי הפעולה של אספת חברי הכת, המכונה בכתביה בשם "מושב הרבים"⁸⁵. בהקשר לכך ראוי לציין, שהכת אינה מבהירה את תפקידי המשיחים, כפי שהיא מבליטה ומבהירה את התפקידים ואת המעמד שיהיו באחרית הימים לכלל העדה.

אפשר לומר, כי "מושב הרבים" לקח חלק בכל תחומי החיים של הכת. קבלת מועמד לכת נעשית רק בהסכמת "מושב הרבים"⁸⁶. אספה זו פעלה גם כבית משפט⁸⁷. במסגרתה נעשו ברורים בשאלות אמונה, ומענינה היו גם העסוקים הכספיים של העדה⁸⁸. הרשות מטעם ה"רבים" היתה הכרחית כדי שהמבקר או כל חבר אחר של הכת יוכל להציע שאלה לדין ב"מושב הרבים".

הסמכויות הרחבות הנ"ל של "מושב הרבים" מעידות שחיי הכת היו בעלי אופי דמוקרטי. תופעה זו עמדה בנגוד לנטיה, שהיתה אצל שליטים מסוימים בסוף ימי בית שני להאדיר את

79 בימי בית שני היו גם בתי דין נפרדים של כהנים (ר' חיים טשרנוביץ (רב צעיר), תולדות ההלכה, חלק רביעי, הוצע להוצאת כל כותבי "רב צעיר", גניזת ירוק, חש"י, עמ' 252-253).

80 ר' קהלת ד', יט. מספר זה היה גם במוצעות העירוניות של הערים ההלניסטיות. ראוי לציין, שיוסף בן מתתיהו בדיוחו שליש בגליל מנה שבעה שופטים בכל עיר ועיר. (ר' מלחמת היהודים ב, כ, ה) ישו הבטיח לשלוחים שבבריאה החדשה הם ישבו על שנים עשר כסאות לשפוט אח שנים עשר שבטי ישראל (מתיא 19, 28).

81 ר' ברית דמשק 14, 13-14.

82 ר' סרך היחד 8. יש להעיר שבסרך היחד 2, 19-21, מזכירים הלויים אתר הכהנים ואלו הזקנים אינם מזכרים. ר' ברית דמשק 4, 9.

84 ר' מלחמת בני אור בבני חושך 13, 1. ראוי לציין, שמקורות מימי בית שני מורים שהזקנים היו יסוד חשוב בהנהגת העם. בחשמונאים א, יא, כג וסומעים, כי יוחנן הלך אל המלך בלויית צירים מוקני ישראל ומכהנים. בחשמונאים א, יג, לו מסופר, שהמלך מטריוס שלח אגרת ל"שמעון הכהן הגדול לזקנים ולעם היהודים". יוסף בן מתתיהו מספר כי הוא בחר בשבעים אנשים חכמים מן הזקנים והעמידם מושלים על הגליל (ר' מלחמת היהודים ב, כ; ח). ר' גם מחי 16, 12. לוקס 22, 66.

85 רבין סובר, שהמושגים: "מושב כל המחנות" ו"מושב כל ערי ישראל", המופיעים בברית דמשק, זהים למושג "מושב הרבים" (ר' ספרו: Qumran Studies p.6).

86 ר' סרך היחד 6, 16-23.

87 ר' שם 6, 1. יוסף בן מתתיהו אומר, שהאסיים אינם שופטים בפחות ממאה (ר' מלחמת היהודים ב, ח, ט).

88 ר' שם 5, 3. ור' דברי ליכט בספרו מגילת הסרכים עמ' 111. יש להעיר שליכט סובר שב"מושב הרבים" לא לקחו חלק כל חברי הכת. (ר' ספרו הנ"ל עמ' 142-143). ראוי להפנות חשומת הלב להקבלה המסוימת שיש בין שלוש הרשויות היסוד שבפוליס היונית לגורמים החשובים, שפעלו בחברת הכת: רשויות היסוד בפוליס היו: אספת העם, המתועה והתפקידות. ובכת שמענו על "מושב הרבים" על "עצת היחד" ועל המבקר והפקיד. (ראו אנציקלופדיה עברית, ערך יון, עמ' 457-467)

שלטונם ולצמצם את סמכויות נציגי העם. ינאי המלך, לפי סכרת שליט⁸⁹, בטל את "חבר היהודים". והורדוס הוציא להורג את רוב חברי הסנהדרין מיד לאחר עלותו לשלטון, ואף אסר על העם לכנס אספות. "רב צעיר" אומר⁹⁰, שעם התעצמות השלטון של המלכים החשמונאים הלך והתרוקן "חבר היהודים" מתוכנו.

אופי הנהגת הכת אף הוא נבדל מאופי ההנהגה של העם באותה תקופה. הכת היתה בעלת שלטון תיאוקרטי⁹¹, ואילו השלטון בעם בסוף ימי בית שני לא היה כעל צביון זה. קו נוסף שייחד את הנהגת הכת, הוא העסוק בענייני הרוח ע"י גורמים שונים בהנהגת הכת. המנהיגים הראשיים של הכת היו רועיה הרותניים, אשר הורו לעדה את תורתם, אולם גם המשכיל וגם המנהיגים, שעקר עסוקם היו העניינים הארגוניים, טפלו, כפי שראינו לעיל, בהקניית ידע לבני הכת.

הכת סברה, שאין מקום למנהיגות המבטלת את העדה. בעל ההדיות אומר: "ואנחנו ביחד נועדנו"⁹². במלים אלו הוא מביע בברור את הכרתו שהוא ובני עדתו נועדו יחד לבצע את המשימה. בעל ההדיות אף מדגיש שהדותו להצטרפותו לכת הוא זכה בסגולותיו⁹³. ההוכחה הברורה ביותר לדעת הכת בדבר אי התנשאות ההנהגה על פני העדה היא החפיפה שמוצא בעל ההדיות בין סגולותיו לסגולות כלל הכת. הוא רואה את עצמו כנכתר⁹⁴. והוא מציין שגם העדה היא נבחרת⁹⁵. הוא זכה לגלוי הרוים⁹⁶, וגם הכת זכתה שהאל הראה לה "את כל אשר לא (ראה כול ב) שר קדם"⁹⁷ מענין שבעל ההדיות אף משתמש במושגים שווים בדברו על עצמו ובדברו על כלל הכת. על עצמו הוא אומר: "ובגבורתכה אשוחחה כול היום"⁹⁸. ועל העדה הוא אומר "ובגבורות(יכה)שוחחו לאין השבת"⁹⁹. על עצמו הוא אומר: "וחשימיני כמגדל עוז כחומה נשגבה"¹⁰⁰. ובדמיו דומה הוא מתאר את הכת: "ואהיה כבא בעיר מצור ונעזו בחומה נשגבה"¹⁰¹. לשם השלמת ענין זה מן הראוי להזכיר שוב את החפיפה, שציינו לעיל בין תוארי מנהיגי הכת לתוארי העדה.

89 ר' ספרו: הורדוס המלך האיש ופועלו, מוסד ביאליק, 1960, עמ' 154.

90 ר' ספרו: תולדות ההלכה, חלק רביעי, עמ' 129-130.

91 ר' מאמרי: הכהן בכת מדבר יהודה, "בית מקרא", (ג), תשל"ז.

92 ר' הדיות קטע 10, 6.

93 ר' שם 6, 5.

94 ר' שם 11, 3-5.

95 ר' שם 15, 23.

96 ר' שם 1, 21.

97 ר' שם 13, 11.

98 ר' שם 11, 6.

99 ר' שם 6, 12.

100 ר' שם 7, 8.

101 ר' שם 6, 25.